

Gintautas Mažeikis

SPEKTAKLIO INDUSTRIJOS, IŠKELIANČIOS IR PASLEPIANČIOS KITĄ

*Vytauto Didžiojo universitetas
Socialinės ir politinės teorijos katedra
Gedimino g. 44
LT-44240, Kaunas
El. paštas: mazeikisg@yahoo.com*

Tradiciškai reginių/spektaklio¹ visuomenė filosofinėje literatūroje vaizduojama neigiamai – kaip tai, kas pažeidžia autentišką būtį, naikina Esimą, didina susvetimėjimą, pakeičia klasinį sąmoningumą, padeda manipuliuoti. Tačiau, skaitant įvairiausias propagandą ir viešuosius ryšius aiškinančius autorius – Edwardą Bernays'ą, Jacques'ą Ellulį, Stuartą Eweną, teks pridurti, kad viešieji ryšiai ir propaganda mobilizuoja mases, užtikrina skirtingų grupių atstovavimą viešojoje erdvėje ir jų komunikacijos taisykles, formuoja subjektus ir tuo pačiu vykdo edukacinę veiklą, užtikrina tam tikrą civilizacijos

¹ Debord'o knygos *La Société du spectacle* pavadinimą Dainius Gintalas išvertė kaip *Spektaklio visuomenė* (Debord: 2006). Kiti Lietuvos filosofai kartais šį pavadinimą verčia kaip „reginio visuomenė“. Žinoma, reginio visuomenės terminas gerai apibūdina Debord'o mintį, o terminas „spektaklio visuomenė“ yra sudėtingesnis ir mažiau skaidrus. Tačiau žvelgiant kūrybinių industrijų požiūriu, panašus terminas – renginių (paralėlė – reginio) industrijos nurodo labai apibrėžtas veiklas: koncertų organizavimą, miesto šventes, karnavalines eisenas, fejerverkus, cirką, koridas ar automobilių „bulių“ kautynes ir pan. Renginių industrijos neapima dizaino, programavimo, leidybos, komercinio antikvariato. Fotografija, kinas, teatras, skulptūra, tapyba, muzika ir šokiai – visa tai įsiterpia ir į kūrybines industrijas, ir į reginių industrijas. Galiausiai renginių industrijos savo ruožtu priartėja prie laisvalaikio industrijų veiklos sričių, pvz., diskotekų ir barų ir pan. Taigi kūrybinių ir renginių industrijų terminai turi bendrą sąlyčio tašką, bet nėra tapatūs. Tačiau Debord'as kalba ne apie šiuos terminus, ne apie reginį, o apie manipuliaciją, klaidingą sąmoningumą, naujas eksploatacijos ir hegemonijos formas. Tad terminas „reginio visuomenė“ klaidina dėl sąlyčio su renginių, kūrybinių industrijų bei informacinės visuomenės sritimis, bet neapima manipuliatyvumo, įtikinėjimo, sąmoningumo konstravimo, – tam tinkamesnis būtų terminas „spektaklio visuomenė“.

lygį ir jį reprodukuoja. Dažnai spektaklio visuomenės ir propagandos kritikai – Theodoras Adorno, Maxas Horkheimeris (ir kiti Frankfurto socialinės mokyklos atstovai); Guy Debord’as, Raoulas Vaneigeimas (ir kiti tarptautiniai situacionistai), Jeanas Baudrillard’as (ir kiti postsituacionistai), lietuviškieji spektaklio visuomenės ir jo chimerų kritikai Arvydas Šliogeris, Vytautas Rubavičius... – neskiria didesnio dėmesio pozityvioms reginio visuomenės, viešųjų ryšių ir propagandos funkcijoms aptarti. O juk būtent viešieji ryšiai, propagandinės akcijos, reklama užtikrina veiksmingą socialinių grupių argumentacijų, identitetų, tikėjimų, lūkesčių ir kūrybinių siekių sklaidą, būtent tuo tikslu šie instrumentai ir buvo sumanyti. Tiesa ir tai, kad reginių visuomenėje gyvuoja noras ir praktika, pasinaudojant vaizdavimo technologijomis, manipuluoti didelėmis žmonių grupėmis, bet šią manipuliaciją mažina spaudos ir žodžio laisvė, žiniasklaidos konkurencija, teisinės bausmės už melagingą reklamą, visų socialinių grupių galimybė patiems dalyvauti informuojant visuomenę. Šiuolaikinės bendruomenės gali atskleisti, apginti savo požiūrius, tapatybes, o kartais ir teises tik aktyviai dalyvaujamos ir save konkurencingai eksponuodamos viešojoje erdvėje. Šiandien, kaip pastebi Patrickas Champagne (Champagne 1991), daugelį dalykų lemia reprezentacijos, o ne manifestacijos. Pridurčiau – lemia ne atsitiktinės reprezentacijos, o patraukios, nuosekliai kartojamos, gebančios sulaukyti dėmesį ir sukurti kuo didesnę įspūdį. Vienas iš *Queer* sąjūdžio aktyvistų JAV Michelangelo Signorile (Signorile 1991) pastebėjo, kad seksualinių mažumų teises galima apginti tik aktyviai veikiant per medijas, pirmiausia – Niujorke, kino ir vaizdo – Holivude, politinėje arenoje – Vašingtone. Panašiai įvairių kompanijų, moterų ir afroamerikiečių teises JAV gynė ir agitacijos kampanijas rengė Bernays, kuris gyvenimo pabaigoje mėgo kartoti, kad viešieji ryšiai ir propaganda siekia manipuluoti ne vaizdais, o keisti pačią tikrovę. Tokiu būdu tikslingas, nuoseklus ir ilgą laiką kartojamas suprantamas įtikinėjimas keičia tarpusavio santykius, įpročius ir sukuria naujų subjektų teisinę, socialinę, ekonominę tikrovę. Juk žmoniškąją tikrovę sudaro ne „Žalioji Masė“, kaip teigia Šliogeris (Šliogeris 2005: 59), o idėjų ir komunikacijų, mitų ir legendų, aktyviai susietų su materialiomis institucijomis, sampynos.

Žinoma, daugelis negatyvių elementų, kuriuos nurodo spektaklio visuomenės kritikai, egzistuoja. Populiariosios medijos ne tik gali eliminuoti refleksyvų, atsakingą mąstymą, bet ir mažinti žmonių gebėjimus atstovauti savo ir socialinių grupių interesus. Prarasdami pilietinius ir reflektavyvus mąstymo gebėjimus žmonės susitapatina su medijų garbinamų stabų gyvenimu ir prekybiniais ženklais virtusiomis vertybėmis. Manipuliaciniais ar grynai komerciniais instrumentais tapusios medijos gali didinti socialinį ir kultūrinį susvetimėjimą, skatinti ksenofobiją, pateisinti socialinę atskirtį, segregaciją ir rasizmą. Tačiau ir priešingai, veiksmingos įtikinėjimo priemonės padeda

šalinti negatyvias tendencijas, įteisina toleranciją, įvairovę, mažina ekonominę, kultūrinę, lytinę, tautinę priespaudą. Ir vienokias, ir kitokias tendencijas patvirtinančių pavyzdžių galime pateikti daug.

Kitybė iki visuotinio medijų paplitimo ir atitinkamo sąmoningumo plėtros nebuvo tapusi visuotine problema ar sprendžiamu socialiniu, kultūriniu viešosios politikos tikslu. Kai, pavyzdžiui, Karlas Marxas kalbėjo apie žydų klausimą, o vėliau diskutavo apie proletariato teises, jis vis dar vadovavosi Švietimo epochos ir Didžiosios prancūzų revoliucijos nuostatomis: emancipacija reiškia vienodas teises, o ne skirtumų įvairovę. Ir priešingai, Emmanuelis Levinas, atstovaudamas žydų filosofijos ir pasaulėjautos teises, o vėliau Alphonso Lingis, kalbėdamas medijų ir įvairovės amžiuje ir remdamasis postmoderniosios antropologijos siūlomomis galimybėmis, susieja emancipaciją su savita Kitybe, o ne su vienodumu, ne su lygybe. Levino ir Lingio požiūriai gali būti lengvai eksplikuojami įvairių diskriminuojamų socialinių grupių atžvilgiu: moterų, seksualinių mažumų, neįgaliųjų (Mažeikis 2006 a: 215–229).

EMPIRINĖS VARTOTOJIŠKOS IR BENDRUOMENINĖS KITYBĖS CHARAKTERISTIKOS

Alternatyviu pilietiškumu vadinu sąmoningą gebėjimą atstovauti įvairių visuomenės grupių interesams, atsižvelgiant į jų raidos procesus: etninių bendruomenių, ekonominių klasių, NVO (nevyriausybinų organizacijų), religinių ir vietos bendruomenių, *Queer*, subkultūrų, įsivaizduojamų identiteto bendruomenių, žaidimo grupių bei specializuotų vartotojų (Mažeikis 2006 b). Kiekviena iš šių grupių pretenduoja į tam tikrą identiteto statusą, jo kaitą ir siekia atstovauti savo socialinius, kultūrinius, pasaulėjautos, tikėjimo, troškimų, elgesio, stiliaus ir kt. interesus, reikalavimus viešajai erdvei, ypač kai pažeidžiami jų interesai.

Išvardytos empirinės įvairovės grupės ne tik egzistuoja, bet ir turi tendenciją stiprinti savo ekonominę, kultūrinę, politinę tapatybę, skatinti ekonomikos subkultūralizaciją. Subkultūrine ekonomika vadinamos industrijos, gaminančios, platinančios, prekiaujančios subkultūrų tapatybei būtinomis reikmėmis: muzika, simboliais, poilsio erdvėmis, informacinių ir komunikacinių tinklų paslaugomis. Šiandien stebima ekonomikos subkultūralizacijos plėtra. T. y. subkultūriniai identitetai vis labiau priklauso nuo specializuotų kūrybinių ir laisvalaikio industrijų bei nuo renginių vadybos. Auganti ekonomikos subkultūralizacija rodo ir kitą tendenciją: subkultūros ir ideologiškai, ir praktiškai remiasi ribotu kiekiu reprodukuojamų simbolių arba tapatybės modulių, kuriuos gali reikalui esant pergrupuoti. Tokia ženklų industrijų ir subkultūrų abipusė priklausomybė kvestionuoja Kitybės sampratą. Ar iš tie-

sų Kitybei galima priskirti kokius nors esencialistinius bruožus ir begalybės požymius, kaip tai daro Levinas, kalbėdamas apie subjekto ir Kito abipusę priklausomybę? Šiandien esencialistinę ar etinę žmogaus begalybę pakeičia neapibrėžta tapatybių reprodukcija rinkos sąlygomis. Rinka reaguoja į vartotojų identitetus ir jų poreikių pokyčius, stimuliuoja juos, siekiant sukurti alternatyvas subkultūrinio vartojimo nišas ir taip išvengti perdėtos konkurencijos. Monopolizmas, kuris draudžiamas arba griežtai reglamentuojamas valstybės mastu, gali stipriai pasireikšti subkultūrinėse nišose, pavyzdžiui, gaminant tam tikro stiliaus CD, marškinėlius ir pan.

Augant vartotojiškai urbanistinei, postmoderniai identitetų ir stilių įvairovei, plečiantis ekonomikos subkultūralizacijai bei kūrybinių industrijų įtakai, keičiasi ir tradicinių bendruomenių veiklos ir prasmingumo kontekstas. Šiandien svarbu ne tik išsaugoti tapatybę, bet ją nuolatos atnaujinti greitai kintančios visuomenės akivaizdoje. O tai kiekvienai iš bendruomenių ar subkultūrų sukelia aibę vidinių ir viešųjų problemų, tad reikalauja bendruomeninių, politinių, ekonominių sprendimų. Be to, vartojimo subkultūrizacija ir ritualizacija, įvairiausių identitetų raida ir jų mutacijos tiesiogiai lemia ir pilietinio sąmoningumo raidą, kuri vis mažiau siejama su santvarkos klausimais ir vis daugiau – su viešąja politika bei su identitetus patvirtinančia kultūrine, socialine, sveikatos ir t. t. veikla.

Visuomenės įvairovės didėjimą ir Kito veido aktualumą stiprina ir socialinio kapitalo, susijusio su nominacijų galia ir svarba diversifikacija. Turiu omenyje, kad kiekvienas NVO tinklas ar subkultūrinis sąjūdis naudojasi ir plėtoja kūrybinių industrijų, pavyzdžiui, leidybos ar televizijos kuriamus socializacijos ir individuacijos modelius. Atitinkamai, šios grupės kuria ir savas nominacijų tvarkas, kurios neretai iš esmės skiriasi nuo valstybės reglamentuojamų nominacijų. Lietuvoje plintantis alternatyvusis švietimas, kurio užsakovai yra įmonės, organizacijos, ministerijos, NVO, o vykdytojai – įvairios viešosios įstaigos, vykdančios šviečiamąją veiklą, savaip nominuoja universitetų ir mokyklų dėstytojus ir kviečiasi juos dėstyti, atsižvelgdamos į jų populiarumą intelektinėje ir švietimo rinkoje. Kiekviena NVO, subkultūra, religinė grupė suskirsto pasaulį pagal savo vertybes ir jų tenkinimą, o šių nominacijų dažnai neįmanoma perkelti kitai kuriai nors grupei. Pavyzdžiui, katalikiškosios hierarchijos neturi jokios reikšmės Jehovos liudytojų bendruomenėms, o popkultūros žvaigždžių vardai mažai ką reiškia metalistų bendruomenėms.

Neišvengiama, kad ši auganti pilietinė, socialinė, kultūrinė įvairovė numano savo interesų, teisių, požiūrių atstovavimą ir vykdymą visuose vietinės, apskričių ir respublikinės valdžios organuose. Taip auga bendruomeninis, įvairovės ir Kitybės figūromis pažymėtas bendruomenių aktyvumas viešosios politikos sektoriuje. Galima manyti, kad išplėtota demokratija gan

pasiturinčioje šalyje į pirmą vietą iškelia būtent viešąją politiką, kuriai subordinuojami visi kiti tarptautiniai ir saugumo klausimai.

BŪTIES PROBLEMATIKA PLEČIANTIS SUBKULTŪRIZACIJAI IR SIMULIACIJOMS

Vidinis orumas, garbingumas, žmogaus dvasinė, kultūrinė laikysena, savo baigtinumo supratimas, rūpestingi reikmeniniai ir meniniai, egzistenciniai santykiai su artimaisiais, bendruomenėmis išauga ir subręsta ne abstrakčioje, o vietinio žinojimo, artimų kultūrinių kontekstų, įvairovės ir egzistenciškai svarbių poreikių ir vertybių bei nominacijų aplinkoje. Šis vietinis žinojimas (*local knowledge*, Cliffordo Geertzo prasme) šiandien įgavo globalizacijos požymius, artimas kultūrinis kontekstas papildytas virtualių erdvių ir komunikacinių tinklų teikiamomis galimybėmis, o nominacijos nustojo priklausyti nuo monopolinių valstybinių ar partinių institucijų. Šiandien žmogaus būtis išsiskleidžia šiame įvairovės ir mutacijų horizonte, patiria subjekto tapatybės raidą, įvairiausias transgresijas ir kaitos dramas. Šios sankirtos, subkultūrizacijos procesai, įsivaizduojamų bendruomenių plėtros ir ideologizacijos sąveikos skatina naujai apmąstyti būties ir Kito problematiką, atsižvelgiant į tai, kas juos pačius nuolatos legitimuoja, užtikrina, pratęsia į medijų ir renginių industrijas. Tačiau tokiu atveju kyla klausimas ir apie simulantų ir būties santykį, simuliakrų ir Kito santykį.

Dažnai postmodernioji filosofija, pavyzdžiui, siejama su Baudrillard'o ar Jamesono vardais, negatyviai apmąsto įvairiausias simuliacijas, nors ir pastebi, kad hipertikrovė ir įvairiausi simuliakrai šiandien tapo neišvengiama sudėtine tikrovės dalimi, todėl reikėtų kalbėti apie spektaklio visuomenės, simuliacijų ir hipertikrovės, globalinių kontekstų ir tinklinių sąveikų įtaką šiuolaikinei žmogaus būčiai. Jei jau žmogus yra savo paties kūrinys (Giovanni Pico della Mirandola, Marsilio Ficino), o pasaulis yra jo valios ir vaizduotės kūrinys (Johannas Gottliebas Fichte, Arturas Schopenhaueris, Friedrichas Nietzsche), jei jau žmogaus sąmoningumas be šios kūrybos, be egzistencinės raiškos prilygta Niekui (Jeanas-Paulis Sartre'as), tai iš tiesų esmingas buvimas ir Būtis yra galima taip pat ir per medijas, renginius ir kūrybines industrijas. Medijų ir kultūros suponuota Būtis, tam tikra būties specifika anaipol nėra Niekis, kaip tvirtina Šliogeris. Niekui turėtų būti gražintas visiško nebuvimo statusas, kuris nėra būdingas idėjoms, vaizdams. Pastarieji yra žmogaus veiklos produktas, o anaipol ne Niekis, ir nebūtinai įgalina naikinimą, bet kur kas dažniau – pragmatiškai grindžiamą raidą, progresą, civilizaciją. Vaizdui, ideologijai yra būdinga galia veikti sąmoningumą. Šia prasme būtiškai reikšmingi įvykiai ir būtiškumą konstituojantys išpūdžiai,

patirtys kyla iš gyvenimo dramų, darbo ir iš poezijos, meno, vaidybos, muzikos... Pavyzdžiui, viena svarbiausių daugelio jaunimo subkultūrų šerdžių yra specifinio stiliaus muzika. Tokiu ritmu ir tempu, intonacijomis ir ekspresija pasižymintios muzikinės grupės atlieka įcentrinančią funkciją pankų, metalistų, *hardcore*, gotų, *emo*, *reivo* ir kitų subkultūrose. Lygiai taip pat etnomuzika turi ne tik klausytoją, bet ir yra labai svarbi tapatybės dalis. Pavyzdžiui, šiuolaikinė baltų religija (Romuva) apeigas, žaidimus, bendravimą vienaip ar kitaip sieja su muzika, giedojimu, dainavimu.

Tarptautiniai situacionistai, Baudrillard'as ir jų sekėjai taikliai demaskuoja šiuolaikinę spektaklio visuomenę, naująsias serijines ženklų sistemas, kurios nurodo viena kitą ir nerodo jokios daiktiškos esmės, pakeičia egzistencines patirtis dirbtiniais vaizdais, jų aktyvumą – ekrano dinamika, jų mąstymą – medijų teiginių atkartojimu. Tačiau dažnai pamirštama, kad be šių negatyvių reiškinių kūrybinės industrijos, medijos taip pat kuria sąlygas reprodukuoti žmoniškuosius išteklius, išsaugoti ir populiarinti tam tikras patirtis ir tuo pačiu užtikrinti civilizacijos raidą. Pavyzdžiui, ne tik interneto, bet ir mobiliojo ryšio ir telefonų, įvairiausių šios srities paslaugų plitimas yra tiesiogiai susijęs su bendru reklaminiu-educaciniu-verslumo kompleksu. Turint mobiliuosius telefonus, greičiau organizuojami verslo ir mokymosi procesai, lengviau keičiamos kompetencijos ir surandamos jų pritaikymo vietos, palaikomi egzistenciniai-komunikaciniai ryšiai. Mobiliojo ryšio reklama šias tendencijas stiprina. Atitinkamai, propaganda persismelkia ne tik į istorijos ir literatūros vadovėlius, mokomuosius ir meninius kino filmus, užvaldo muziejus ir archyvus, lemia bibliotekų ir nacionalinių galerijų fondų turinį, bet kartu vis plačiau naudojami internetu ir mobiliuoju ryšiu, taip suderindama globalumą, nuoseklumą ir mikrokorekcijas. Mobilusis ryšys padėjo iš dalies išstumti, pakeisti statišką įtikinėjimo tinklą – jo skyrius, poskyrius, etatus, dažnai nelabai kvalifikuotus darbuotojus. Todėl šiuolaikiniai viešieji ryšiai² yra ne tik atviri įvairovei, bet, priešingai totalitarinei propagandai, sugeba palaikyti įvairovę ir net ją dauginti, taip siekiant valdyti kiek galima daugiau visuomenės sektorių ir kelti įtikinėjimo kainas, norint atsikratyti konkurentų.

SPEKTAKLIO VISUOMENĖS IR NAUJŲJŲ MEDIJŲ KRITIKAI

Apokaliptinė medijų, kultūrinių ir kūrybinių industrijų, propagandos kritika dar neatveria jokios įvairovės, Kitybės galimybių. Priešingai, esencialistinė medijų kritika, kurios elementų rasime Adorno ar Šliogerio samprotavimuose, tokias galimybes užveria, nes tariama, kad egzistuoja nežinia kokia

² Terminą „propaganda“ ir „viešieji ryšiai“ (*public relation*) šiame straipsnyje vartojame sinonimiškai. Tokia sinonimija naudojosi, pavyzdžiui, Bernays.

ypatinga elitinė dvasinė arba Esmo tikrovė, į kurią žmogus turi būti nuolatos atsigręžęs. Pasak vieno autorių, tokia aukščiausia esmė yra būdinga žmogui ir gamtai, tereikia tik šias dvi substancijas suderinti. Pasak kitų, esmė būdinga tik gamtai arba Dievui, o žmogus turi nuolatos artėti prie savo išsipildymo ir atlikti ypatingą vaidmenį gamtinės / Esmo / dieviškosios (pagal pasirinkimą) substancijos atžvilgiu.

Tarptautiniai situacionistai ir jais sekantis Baudrillard'as (skirtingai nei jį interpretuojantis Šliogeris) nenurodo jokios ypatingos pamatinės tikrovės, neišaukština jokios ontotopijos ar ontochronijos. Tuo jų samprotavimai jau pažangūs, nors ir jie pateikia spektaklio visuomenės kritiką, nenumatančią jokių išlygų. Jie komercines kūrybines industrijas – televiziją, kiną, reklamą, žaidimų ir pramogų centrų veiklą, skaitmeninio pasaulio programavimą – aiškina daugiausia kaip blogio apraiškas. Vis dėlto jų samprotavimai svarbūs, kai diskutuojama apie ekonomikos, vartojimo ir subkultūralizacijos procesų skatinamus, implikuojamus Kito veidus.

Kalbėdami apie Kito ir renginių industrijos santykį, turėtume atsižvelgti į Levino mintį, kad Kito veidas, jo implikuojama neapibrėžta begalybė suponuoja ir mažąjį veidą. Tačiau Levino samprotavimai pirmiausia adresuoti didžiosioms – judėjimams ir krikščioniškajai, europiečių ir žydų – tradicijoms ir ne iškelia, o tik iš dalies presuponuoja šiuolaikinę postmodernią tapatybių įvairovę. Beprasmiška manipuliuoti begalybės samprata, kai kalbame apie krepšinio sirgalių tapatybes ar jų keliamus reikalavimus viešajai tvarkai ir saugumui. Beprasmiška kelti begalybės statuso klausimą, kai kalbame apie kompiuterių *Apple* dizainą ir prie jo derinamo šio stiliaus gerbėjų gyvenimo būdą ar apie žurnalo *Cosmopolitan* stiliaus ir gyvenimo būdo standartus. Trumpalaikės ir ilgalaikės semantinės tapatybės turi veikiau komunikacinę ir minimalią egzistencinę reikšmę, slepia subjekto mikro- ir makro-transgresijų galimybes, bet tiesiogiai nenurodo begalybės, o veikiau kintantį skirtumą, paradoksą, žaidybiškumą, palaimą dėl žaidimo sėkmės arba nusivylimus dėl pralaimėjimų.

Galbūt Lingio filosofija tiktų ir subkultūrinei ar įsivaizduojamų bendruomenių aplinkai. Lingio fenomenologiniai išpūdžių ir patirčių aprašymai, kuriais jis apčiuopia mažiausių etninių bendruomenių gyvenimo džiaugsmus, garsų ir kvėpavimo simbiozes, erotinio gundymo ir keršto niuansus, galėtų būti pasitelkti aiškinant klubinę aplinką, namų šeiminių tapatybes, anoniminių priklausomybės ligų bendruomenes... Tačiau tiesiogiai apie šią įvairovę daugiausia kalbėjo, ją stimuliuo ar stabdė tarptautiniai situacionistai, kultūros studijų atstovai, Baudrillard'as ir jam artimi postmoderniosios sociologijos ir filosofijos atstovai.

ŠLIOGERIS, BAUDRILLARDAS IR SITUACIONISTAI

Šliogeris tiesiogiai situacionistų filosofijos ar subkultūrinės įvairovės nenagrinėjo, o į mūsų minimas socialinio identiteto, viešosios politikos, atstovavimo problemas žvelgė su didele ironija:

Marxo „socializuotas žmogus“ reiškia tik tiek: sugyvuojęs žmogus. Socializacija dabartine reikšme yra ne kas kita kaip biologizacija, arba virsmas gyvuliui. Taip pergalingai baigiasi antgyvuliško žmogaus avantiūra ir prasideda hominoido, žmogaus gyvulio „die ewige Wiederkehr des Gleichen“ (...) (Šliogeris, 2005: 537).

Pradedant knyga *Niekio vardai* išryškėja stiprėjančios Šliogerio simpatijos Baudrillard'o filosofijai: hipertikrovės kritikai, simuliacrų analizei, vartotojiškos kultūros demaskavimui. Vis dėlto Šliogeris vengia pasinaudoti politinės ekonomijos instrumentais ir Baudrillard'o aktyviai vartojama kapitalo samprata. Galbūt tai lemia išankstinė nepakanta marksizmui, kuris Šliogerio knygose yra nuolatos demonizuojamas.

Ankstyvajam (apytiksliai iki 1970 metų) Baudrillard'ui darė įtaką vienas ryškiausių to laikotarpio prancūzų marksistų Henri Lefebvre'as (jis buvo vienas iš kasdienybės filosofijos pradininkų bei Baudrillard'o daktaro disertacijos iš sociologijos srities vadovas), vengrų marksisto Georgo Lukàcs'io idėjos (pirmiausia klasinio ir klaidingo sąmoningumo santykio teorija) ir struktūralizmo/poststruktūralizmo atstovas Roland'as Barthes'as. Šių autorių darbai paskatino Baudrillard'ą tęsti įvairiausių hegemonijų kritiką. Hegemonijų griovimas turėjo padidinti autentiško gyvenimo galimybes, paskatinti įvairovę ir žaidybiškumą. Jokio grįžimo į gamtą ar nuolatinio atsisukimo į Esmą Baudrillard'as, priešingai nei Šliogeris, nepropagavo.

Prisimintina, kad tarptautinių situacionistų lyderis Debord'as buvo kurį laiką tiesiogiai, dar daugiau – asmeniškai, veikiamas Lefebvre'o, su kuriuo draugavo. Tarptautiniai situacionistai ateities idealą siejo su įvairiausių kasdienybės situacijų kūrimu ir keitimu, pažeidžiant hegemoninius diskursus ir reginius ir taip išsvengiant spektaklio visuomenės prievartos, manipuliacijų, eksploatacijos, bet neatsisakant kūrybingumo, iniciatyvumo, veiklumo. Tiesa, situacionistai neplėtojo Kito problematikos nei politinės ekonomijos, nei filosofiniu požiūriu. Tačiau tai, kad jie tiesiogiai rėmė kultūrinių grupių įvairovę (trockistų, anarchistų, tarptautinio *lettrism'o*, dadaizmo, siurrealizmo, *Fluxus*, tarptautinį *Imaginst Bauhaus* (COBRA) sąjūdį, Londono Psichogeografinę asociaciją, politinį sąjūdį *Socialisme ou Barbarie*, o vėliau patys susiliejo su *Utopie*, su pirmaisiais pankais ir t. t.) rodo jų pabrėžtiną dėmesingumą bent jau kairiajai įvairovei.

Septintajame dešimtmetyje Baudrillard'as marksistinę kasdienybės ir kapitalo kritiką papildė semiologija ir remdamasis jos teorijomis aiškino vartotojiškos visuomenės aspektus: reklamą, medijas, madą, sportą, visuomenės spektaklį ir jos įvairiausių pavidalus. Tuo laikotarpiu ženklinės tvarkos ir jos reproduktivumo kritika tapo priemone ne tik atsisakyti diskriminacinių esencialistinių ar eurocentristinių diskursų, ne tik dar kartą demistifikuoti ideologinį sąmoningumą, bet ir apibrėžti ženklo ir geismo, kūrybingumo ir manipuliacijos santykius. Žvelgiant į Debord'o, Jacques'o Lacano ar Baudrillard'o, Slavojaus Žižeko ar Audronės Žukauskaitės samprotavimus galima suprasti visą grėsmę ir norą falsifikuoti Kitą, padaryti humanizmą ir toleranciją spektaklio visuomenės idealais. Todėl buvo kalbama ne apie pergalę, o apie nuolatinį, pasikartojantį, kasdienį maištą prieš tai, kas jau ima dominuoti ir užtikrina naujas segregacijos formas. Šia prasme Kito išaukštinimas, be jo pažeminimo ir sukvailinimo, be jo karnalizacijos ir pažeidimo, be netikėtų situacijų sukūrimo yra tokia pat ideologija, toks pat simuliakras, kaip ir daugelis kitų propagandinių ar reklaminių fetišų. Štai kodėl patafizika papildė Kito kritiką, atveria jam galimybes. Baudrillard'o ir jo gausių sekėjų kritika, nukreipta prieš hipertikrovę ir masinę simuliakrų gamybą, yra svarbi kalbant apie Kitybę, tačiau ne mažiau svarbus yra lojalumas kvailystei, ženklo ekonomijos neadekvatumams, kurie stimuliuoja įvairovę.

Baudrillard'as save siejo su intelektualais, kurie būrėsi aplink žurnalą *Utopie*, rėmėsi Lefebvre'o filosofija ir tarptautinių situacionistų idėjomis ir siekė kurti alternatyvias bendruomenes, naujas viešąsias erdves ir architektūrą, keisti kasdienybės gyvenimą, kurti situacionistų miestą (Swyngedouw 2002: 153–165). Baudrillard'as savo veiklas, susijusias su *Utopie* (Baudrillard 2006) žurnalu ir to paties vardo sąjūdžiu, datuoja 1967–1978 metų laikotarpiu³. Dėl savo ultrakairiųjų pažiūrų ir kasdienybės revoliucijos siekių *Utopie* laikytina atskira, nepriklausoma situacionistų grupe. Baudrillard'as daugelyje interviu yra pastebėjęs, kad septintajame dešimtmetyje, o iš dalies ir vėliau jo samprotavimus stipriai veikė Sartre'as, Fiodoras Dostojevskis, Nietzsche, situacionistai ir siurrealistai. Debord'as, samprotavęs apie išsilaisvinimą, kaip nuolatinį naujų situacijų kūrimą ir bet kokių hegemonijų, taip pat ir marksistinių, demaskavimą ir pažeidimą, taip pat padarė ženklią įtaką Baudrillard'ui (Plant 1992), kuris iš dalies dėl situacionistų argumentų aštuntajame dešimtmetyje atsitraukia nuo Vakarų marksizmo.

³ *Utopie* pavadinimu intelektualų grupę subūrė Henri Lefebvre'as savo namuose, Pirinėjuose 1966 metais. Ši grupė įsteigė to paties pavadinimo žurnalą, kurio redaktoriumi tapo Hubertas Tonka, o aktyviausiais rašytojais, kritikais – sociologai Baudrillard'as, René Lourau, Catherine Cot, architektai Jeanas Aubert'as, Jeanas-Paulis Jungmannas, Antoine'as Stinco bei landšafto architektė Isabelle Auricoste. Gana greitai ši intelektualų grupė išplėtojo ultrakairiąją architektūros, urbanizmo ir kasdienybės gyvenimo kritiką bei suartėjo su situacionistais. Pasak Baudrillard'o, bendradarbiavimas su šiuo žurnalu tapo jam kūrybine laboratorija, kur buvo aprobuota daugelis samprotavimų, vėliau išdėstytų svarbiausiose jo knygose. Šis žurnalas turėjo aiškių politinių aspiracijų, labai aktyviai įsitraukė į 1968 metų gegužės studentų sukilimą Paryžiuje.